

MEDZI ŠTYLISTIKOU A DISKURZNOU ANALÝZOU¹

OLGA ORGOŇOVÁ – ALENA BOHUNICKÁ

Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty UK, Bratislava

ORGOŇOVÁ, Olga – BOHUNICKÁ, Alena: Between Stylistics and Discourse Analysis. *Journal of Linguistics*, 2013, Vol. 64, No. 1, pp. 49 – 65. (Bratislava)

Abstract: The research deals with the relationship of linguistic stylistics and discourse analysis and indicates the possibilities of the connectedness and mutual enrichment of both disciplines. The subject of analysis is a text which we understand as a joint starting-point object of analyses and, at the same time, also as a mean testifying the affinity of both disciplines. We relate the stylistic understanding of the notion of text as a linguistic-thematic structure with a more recent definition of the term discourse within which in the foreground is the social aspect of language and the text functions as a constituent by means of which we penetrate into the purport of the functioning of humans in social interactions with regard to the extra-linguistic factors participating in the social event. On the basis of topical publicistic texts we illustrate the application of the stylistic and discourse-analytical tools within observing the phenomenon of intertextuality (or interdiscursivity) entailing the mixing of the means of expression, the crossing of the content-and-composition-related strategies in connection with the hybridization of the value identity of the text (the sophisticated with ordinary, the serious with tabloid) and of the genre models with regard to the meaning of these procedures in grasping the reality.

Key words: discourse analysis, publicistic text, stylistics

V súčasnej situácii, keď dochádza k extenzii predmetu lingvistiky v snahe obsiahnuť rozmanité aspekty používania jazyka, bývajú mnohé novšie disciplíny či prístupy, ako napr. pragmatika, sociolingvistika, textová lingvistika či diskurzívna analýza, spätne usúvzťažňované so štylistikou, ktorú možno považovať za tradičné odvetvie jazykovednej reflexie o texte a variantných spôsoboch vyjadrovania. Štýlom ako sociolingvistickou kategóriou sa zaoberá napríklad učebnica *An introduction to sociolinguistics* (Holmes, 2008); vzťahom pojmov štylistika a pragmatika sa zaoberá napr. Jan Kořenský v štúdiu *Štylistika a pragmatika* (2001), napokon o vzťahu štylistiky k mnohým ďalším tradičným odvetviam jazykovedy i novším disciplinám uvažuje Jana Hoffmannová v publikácii *Štylistika a...* (1997) či Daniela Slančová v štúdiu *Východiská interaktívnej štylistiky. (Od eklektizmu k integrácii.)* v Slovenskej reči (2003) a podobne aj pod názvom *Vymedzenie predmetu štylistiky... alebo: Privoňajme ku kvetu interaktívnej štylistiky* v zborníku *Slovo o slove* (2004).

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0332/11 Diskurzívna analýza: porozumenie.

Pri tejto rekurzii sa javí štylistika ako mostík medzi tradičnou lingvistikou a novosformovanými vednými disciplínami zaoberajúcimi sa jazykom či rečou. V tomto príspevku nás bude zaujímať vzťah jazykovednej štylistiky k diskurznej analýze, možnosti nadväzovania a vzájomného obohacovania oboch disciplín. Stimulom pre naše úvahy o interkonexiách štylistiky a diskurznej analýzy sa stal text. Ten vníma-
me jednak ako spoločný východiskový objekt analýz a súčasne i ako prostriedok potvrdzujúci príbuznosť oboch disciplín vďaka ich identickej zameranosti na charakteristické spôsoby používania jazyka. Všimneme si pritom aj to, čo jedinečné a nenahraditeľné si ponecháva každá z týchto disciplín pri interpretáciách spoločného objektu – textu.

Štylistika sa považuje za náuku s vyše storočnou tradíciou (pravda, jej rétorická, poetická či dialogická „kolíska“ má korene už v antickom Grécku a Ríme) a zo súčasného pohľadu sa vníma ako stabilná súčasť jazykovedy, ako náuka dopĺňajúca lingvistické kvadrivium v rade fonetika, gramatika a lexikológia. Naproti tomu začiatok výskumov pod hlavičkou diskurznej analýzy sa datuje až do druhej polovice 20. storočia a dnes nejde o disciplínu či metódu, ktorú by sme mohli nazvať lingvistikou, hoci v začiatkoch sa použitie termínu diskurzna analýza vzťahovalo na lingvistickú analýzu textu a termín diskurz fungoval ako ekvivalent k termínu text (porov. Harris, 1951). Dnes už napriek názvu nemožno hľadať za diskurznu analýzou špecifickú metódu analýzy. Diskurzna analýza predstavuje širokú oblasť výskumov zameraných na účinkovanie človeka socializovaného v určitom kultúrnej a politicky vymedzenom spoločenstve prostredníctvom komplexu verbálnych i neverbálnych aktivít, teda i produkcie a recepcie komunikátov. Výskumy diskurzu² sa neviažu na konkrétnu disciplínu, ale realizujú sa v rámci rozličných humanitných a sociálnych vied a lingvistika sa takto len integruje do transdisciplinárneho poznávania sociálneho účinkovania človeka.

Pri porovnaní predmetu štylistiky a diskurznej analýzy sa ukazuje v slovenskom kontexte isté inštrumentálne nadväzovanie diskurznej analýzy na štylistiku ako „staršiu“ disciplínu. Vychádzajúc z téz tradičnej funkčnej štylistiky reprezentovanej v našom kontexte najmä prácami Eugena Paulinyho, Jozefa Mistríka či Jána Findru, predmetom štylistiky ako jazykovednej disciplíny je jednak štylistika textu (výrazové, a to jazykové i mimojazykové prostriedky vyjadrovania a štylistická diferenciacia prejavov), jednak kompozícia textu (výstavba a štruktúra textu) (Mistrík, 1997, s. 30). Oproti tomuto pomerne zreteľne ohraničenému predmetu šty-

² Komplexnosť fenoménu diskurzu dobre zachytáva definícia Teuna van Dijka: „Diskurz je súčasne jazykový (verbálny, gramatický) objekt (zmysluplných sekvencií slov a viet), je rečovým aktom (napríklad tvrdením či výstrahou), formou sociálnej interakcie (ako je konverzácia), sociálnou praktickou (napríklad čítaním), mentálnou reprezentáciou (významom, mentálnym modelom, názorom, poznatkom), interakčnou alebo komunikačnou udalosťou či aktivitou (ako je parlamentná diskusia), kultúrnym produktom (ako je telenovela), ale aj ekonomickou komoditou, ktorá bola predaná alebo kúpená (napríklad román)“ (porov. Dijk, 2009, s. 67; Orgoňová – Dolník, 2010, s. 63). Sumárne a jadrne povedané s J. Hoffmannovou, diskurz je „integrovaný celok textu a kontextu“ (Hoffmannová, 1997, s. 8).

listiky je predmet diskurznej analýzy oveľa širší, ale i rozplývavý. Pri samotnom výskume je síce text (monologický či dialogický, písaný či hovorený) prvotným článkom, materiálnym východiskom analýzy, nie je však výlučným predmetom diskurznej analýzy. Jazyk ako neoddeliteľná súčasť sociálneho života je len jedným z aspektov, cez ktorý prenikáme k zmyslu sociálnej interakcie ako centra záujmu diskurznej analýzy. Vzájomné pôsobenie a formovanie ľudí môžeme porozumieť a explanovať cez podrobné sledovanie toho, čo sa odohráva, keď ľudia spolu hovoria a píšú a cez spôsob vyjadrovania. Ide teda nielen o pochopenie jazykového posolstva komunikácie, ale zároveň aj o porozumenie samotných komunikantov ukotvených v konkrétnej situácii, kultúre, časopriestore. Analýza textu zahŕňajúca interpretáciu okolností komunikácie je teda dôležitou súčasťou tejto analýzy (k tomu aj Habermas, 2011).

TEXT V OPTIKE ŠTYLISTIKY A DISKURZNEJ ANALÝZY

Problematika textu sa vyčleňuje ako jedna z výskumných oblastí štylistiky. Pozornosť sa upriamuje na jazykovú a tematickú stránku textu, pričom text sa chápe ako „jazykovo-tematická štruktúra so zámerným usporiadaním výpovedí, ktorým sa vyjadruje relatívne uzavretý myšlienkový komplex“ (Mistrik, 1997, s. 273)³. Primárnym záujmom štylistiky v oblasti textu je objasniť spôsoby jazykového spracúvania obsahovej zložky (témy) v texte. To rozpracoval v teórii makrokompozície, resp. architektoniky textov J. Mistrik (naposledy 1997), ktorý typologizuje spôsoby rozvíjania témy, nazývané slohové postupy. J. Findra ich neskôr, v roku 2004, profiluje ako textové modely. D. Slančová (2012) sumarizuje a aktualizuje funkčnoštylistické koncepcie slohových postupov z tradičnej slovenskej štylistiky a integruje ich do svojej teórie makrostratégií interaktívnej štylistiky. V jej rozšírenom zábere je predmet štylistického výskumu posunutý od skúmania štylizačnej práce jedného subjektu (tvorcu textu) na sledovanie interakcie tvorcu i jeho recipienta v reťazení replík (= mikromonológov) a v jej vymedzení figurujú napokon štyri textové makrostratégie: informačná, opisná, rozprávací a vysvetľovacia (Slančová, 2012, s. 117 – 128). V slovenskej lingvistike jestvuje niekoľko ďalších koncepcií obsahového štruktúrovania textu, v ktorých sa vyčleňuje napríklad aj argumentačný slohový postup, resp. argumentačná expanzia textu (Dolník – Bajzíkova, 1997; k tomu sa prikláňa aj J. Mlacek, 2007) a nevyčleňuje sa informačný postup ako samostatná expanzia tex-

³ Súčasná textová lingvistika rozšírila svoj záber pri skúmaní textu aj na jeho pragmatickú dimenziu, a tak napríklad v *Textovej lingvistike* Juraja Dolníka a Eugénie Bajzíkovej (1997) sa text sleduje z troch aspektov, a síce z obsahového, jazykového a ilokučného (pragmatického), čomu zodpovedá aj tam uvedená definícia: „Text je relatívne uzavretý písaný alebo hovorený myšlienkový a rečový produkt, ktorý svojou jazykovou (obsahovou) a ilokučnou štruktúrou plní propozičnú (referenčnú) a pragmatickú funkciu.“

tu. Inde sa venuje pozornosť aj tzv. úvahovému postupu či dialogickému postupu. Nech je klasifikácia takýchto makrostratégií užšia či širšia, rozhodujúce pre diskurz-nú analýzu je „poslanie“, aké tieto makrostratégie plnia, teda že napríklad o niečom informujú, niečo opisujú, o niečom rozprávajú, niečo vysvetľujú a – nad rámec spomenutej teórie D. Slančovej – o niečom presviedčajú a následne k niečomu vyzývajú. Tento posledný „vzorec“ je v kritickej diskurznej analýze verejných prejavov veľmi plasticky zastúpený. Tradičnú štrukturalistickú štylistiku zaujíma tiež gramatika textu (problémy nadväznosti, čiže konexie) a tektonika, resp. mikrokompozícia textu (členenie na zložky ako kapitoly, odseky a pod.). Otázky propozičnej (= referenčnej) a povrchovej štruktúry textu sú i súčasťou deskriptívne orientovanej diskurznej analýzy. Podstatné pre nás je tu poukázať na špecifický význam kategórie textu pre diskurz-nú analýzu.

Pojem text nachádzame v diskurznej analýze usúvzťažňovaný s pojmom diskurz v niekoľkých chápaniach. To si vyžaduje potrebu špecifikovať podoby tohto vzťahu, totiž v závislosti od chápania pojmu diskurz a úlohy textu v analýze sa rôznia i výskumné metódy diskurznej analýzy. Všeobecne môžeme rozlíšiť nasledovné chápania pojmu diskurz (porov. aj Dolník, 2009; Orgoňová – Dolník, 2010), na ktoré nadväzuje aj diferenciácia prístupov v rámci diskurznej analýzy:

- diskurz ako nadvetný celok (text)
- diskurz ako rozhovor
- diskurz ako aktuálna komunikačná udalosť tu a teraz (integrovaný celok textu a kontextu, porov. Hoffmannová, 1997)
- diskurz ako druh sociálneho konania, ktorý participuje na vytváraní sociálnej reality (text je v tomto prípade jazykovým aspektom diskurzu, porov. Fairclough, 2003).

Prvé dve harrisovské chápania spadajú v časovej chronológii k počiatkom teórie diskurznej analýzy vyše pol storočia nazad a sú ešte viazané na výlučne jazykovedné „syntaktizujúce“ skúmania (porov. Harris, 1951). Hoffmannovské chápanie jasne naznačuje interdisciplinárne otváranie sa lingvistickej teórie širšiemu spektru (najmä) humanitných a spoločenských disciplín, v sieti ktorých zaujíma neodmysliteľné miesto pragmatika sledujúca účelovosť i konečné efekty verbálno-neverbálnej komunikácie, a to aj v prepojení s kontextom ako spôsobom bytia (kultúry), teda nielen s jazykovým okolím.

Pri poslednom prístupe sa do popredia dostáva sociálna stránka jazyka, pričom sa upriamuje pozornosť na skutočnosť, že používanie jazyka má konštitutívnu úlohu pri vytváraní sociálnej reality. Diskurz stojí v pozadí relatívne ustálených spôsobov produkcie aj interpretácie textov. Diskurz určuje spôsob, akým sa v istých sociálnych podmienkach do istej miery kontrolovane, ale i neuvedomovane, zo zvyku, uplatňujú systémové možnosti pri verbálnych či neverbálnych prejavoch. Vplyvom diskurzu v určitej sfére používania jazyka nie je jazyková variabilita absolútna, ale dochádza k uvedomovane kontrolovanej či štandardizovanej selekcii z ponúkaných

možností jazyka i obsahov a stratégií. Diskurzna analýza nesleduje text izolovane, ale ako súčasť verbálno-neverbálneho celku (T. van Dijk hovorí o *komunikačnej udalosti*, 2009; N. Fairclough o *sociálnej udalosti*, 2003), v rámci ktorého sa odohrávajú i iné, nejazykové sociálne aktivity. Ich realizácia nie je úplne jedinečná, lebo je inštitucionálne ukotvená, patrí do rámca istej štandardizovanej, sociálne podmienenej formy činnosti, tzv. sociálnej praktiky (Fairclough, 2003; Bočák, 2008, s. 531). Michal Bočák (op. cit.) k tomu uvádza na ilustráciu konštrukciu obrazu žien (v európskom kontexte – poznámka autoriek), keď sa na úrovni rečovej komunikácie konštatuje, že ženy sú fyzicky slabšie než muži, pričom do sociálnej praktiky sa tento fenomén prenáša v podobe štandardizovaného správania, v rámci ktorého muži (spravidla) nenechávajú ženy vykonávať fyzicky náročné práce ani prenášať ťažké bremená. Vo všeobecnosti ide o relatívne stabilizované formy súkromnej alebo verejnej sociálnej aktivity (rodinný obed, návšteva u lekára, vyučovací hodina či predvolebná kampaň). Každá takáto praktika sa vykonáva v súlade s ustálenou konfiguráciou činiteľov (patria k nim aktéri a ich sociálne identity, miesto, čas, aktivity, nástroje ako súčasť materiálneho sveta, či spôsob hovorenia materializovaný v textoch). Tak, prirodzene, obmena ktoréhokoľvek z uvedených činiteľov stimuluje rozmanité variácie sociálnych (i rečových) praktík, čiže napríklad v závislosti od teritoriálneho a zároveň duchovno-kultúrneho vymedzenia sa nebude rovnako profilovať obraz žien na celom svete tak, ako to platí v európskych krajinách. Na ilustráciu tohto konštatovania si stačí predstaviť relativizáciu obrazu ženy v súlade s jej diferencovaným reálnym postavením a poslaním na jednej strane v európskych kresťanských krajinách, na druhej strane v ázijských či afrických moslimských krajinách (porov. aj Lipovetsky, 2007).

Takéto chápanie diskurzu nadväzuje na kritické sociálne teórie⁴ a prácu Michela Foucaulta (franc. originál 1971, slovenský preklad 2006), ktorá bola zameraná na problematiku ideológií. M. Foucault predpokladá, že pri formovaní ideológií zohrávajú okrem samotných textov úlohu predpoklady (presupozície), ktoré tvoria v istom období ideovú infraštruktúru a podmieňujú propozičnú podobu textov. Myslenie teda v žiadnom období nie je nezávislé, ale tieto základné predpoklady (epistémy) určujú akceptabilné propozície textov produkovaných v danom období. M. Foucault a v nadväznosti naňho aj kritická diskurzna analýza zdôrazňujú moment konvencionalizácie spôsobu hovorenia, ktorý je vo vzťahu vzájomnej závislosti s myšlienkovou oblasťou, formovaním ideí, názorov a postojov. Kritická diskurzna analýza vychádza z tézy, že istý diskurz je len jedným z možných spôsobov reprezentácie sveta fixovaný a reprodukován v sieti textov, prostredníctvom ktorých sa vytvára sociálny poriadok. Výsledkom toho, že diskurz nevychádza z nutnosti, ale je len jednou z možných noriem, je, že isté spôsoby hovorenia/písania sa reprodukciami legitimizujú ako dominantné, favorizované, iné sú v danej spoločnosti alternatívne, opo-

⁴ Sem spadá Frankfurtská škola (napr. Jürgen Habermas), ako aj Antonio Gramsci a Louis Althusser.

zičné, marginálne a pod. Napríklad tradične sú v slovenskom kontexte vyprofilované „pravidlá“ verbálneho správania v asymetrických (podradeno-nadradených) rolových vzťahoch, akými sú dialógy mladších so staršími, mužov so ženami, detí s rodičmi. S aktérmi v podradenej role sa tak spája úctivá a zdvorilá verbálna komunikácia, prejavy so znakmi povyšovania sa, arogancie či spurnosti sú atypické; prejavy agresie sú marginálne (a patologické). Teun van Dijk uvádza na ilustráciu demaskovania stratégií⁵ upevňovania dominantného diskurzu v otázke etnických vzťahov výpoveď ženy (Holandanky – príslušníčky majoritného etnika) o problémoch so susedmi (cudzincami, príslušníkmi minoritného etnika – prisťahovalcami zo Surinamu v Holandsku). Východiskovou tézou analýzy diskurzu je, že takáto reč vychádzajúca z dominantného diskurzu, diskriminujúca minoritné etnikum, sa realizuje na pozadí iných diskriminačných prehovorov uložených v pamäti hovoriaceho i recipienta. T. van Dijk identifikuje v procese porozumenia i tvorby takýchto zaujatých prehovorov (*prejudiced talk*) tri druhy informácií: a) „textové modely“, čiže diskurzívne štruktúry a ich pamäťové reprezentácie, b) „kontextové modely“, čiže reprezentácie „faktov“ (= mimojazykových výsekov reality – pozn. autoriek), o ktorých sa hovorí, c) predchádzajúce znalosti, túžby, názory, aktivované a aplikované v procese porozumenia (Dijk, 1987, s. 307). Diskurz diskriminujúci minoritné cudzinecké skupiny zahŕňa konvenčné diskurzívne a interaktívne stratégie, ktoré prispievajú k vytvoreniu pozitívnejšieho modelu hovoriaceho, zosilnenej opozície (súperenia, konfliktu) medzi tvorcami a nositeľmi zaujatého diskurzu a referenčnou skupinou. V takých konverzáciách figuruje osobný príbeh, ktorý dokladá pravdivosť diskriminujúcich názorov; epizodický model zreteľne vykresľuje *nás* pozitívne (napr. ako obeť) a *ich* negatívne; rozprávač buduje pozitívny model seba samého, predovšetkým ako člena uzavretej skupiny (Dijk, op. cit., s. 318).

INTERTEXTOVOSŤ V OPTIKE ŠTYLISTIKY A DISKURZNEJ ANALÝZY

V súvisi s úvahou o rozmanitom potenciáli tvorby či interpretácie textov pod vplyvom diferencovaných mimojazykových kontextov sa treba zmieniť o fenoméne kríženia textov, teda *intertextuality* (Mlacek, 2003, s. 90 – 109). Venujeme jej pozornosť jednak ako javu miešania vyjadrovacích prostriedkov v texte – a to buď negatívneho (zahmlievajúceho realitu, ba dokonca niekedy aj s efektom zahmlievania pôvodného autora), jednak pozitívneho (ozvlášťujúceho a kreatívneho), jednak v súvisi s krížením obsahovo-kompozičných stratégií (a zároveň funkcií textov) a napokon v prepojení s hybridizáciou hodnotovej identity textu (kultivovaného s or-

⁵ Stratégie chápeme spolu s J. Dolníkom a E. Bajžíkovou ako rozhodovacie procesy, ktoré sa realizujú ako preferencie spomedzi rôznych alternatív. Preferovaná stratégia je výsledkom hodnotiacej aktivity aktéra diskurzu. Ten ju uprednostnil ako najlepšiu z možností so zreteľom na cieľ komunikácie a podmienky (Dolník – Bajžíková, 1997, s. 92 – 93).

dinárnym, seriózneho s bulvárnym). V prvom prípade a čiastočne aj druhom možno sledovať kontinuitu s predmetom štylistiky (ako disciplíny, ktorá sa sústreďuje na to, akými výrazovými prostriedkami je text stvárnený), pri otvorení záberu za hranice jazykovej stránky textu na jej prepojenie s mimojazykovými okolnosťami a hodnotovými stratégiami tvorcov by bolo exaktnejšie hovoriť o jave *interdiskurzivity* (Orgoňová – Dolník, 2010, s. 83). Môže ísť pritom o sledovanie pomeru tzv. „čistých“, čiže originálnych, pôvodných textov či aj žánrov autenticky reflektujúcich realitu a ich „miešaných“ konfigurácií s prípadnými prídavkami fiktívnych kreácií. V súčasnej postmodernej alebo aj hypermodernej komunikácii totiž priam programovo dochádza k stieraniu hraníc medzi realitou a virtualitou, čoraz častejšie sme svedkami konfúzneho prezentovania fiktívnych virtuálnych udalostí ako reálnych. Napríklad v slovenskom bulvárnem internetovom či tlačenom periodiku sa podchvíľou prezentujú epizódy zo života filmových postáv z populárnych sitkomov ako reálne udalosti zo života hercov, ktorí dané postavy stvárajú: píše sa o vydaji herečky namiesto postavy, ktorú stvárnila; inde sa herečka onálepkuje ako „drogovo závislá“ v súlade s profilom filmovej postavy, ktorú zahrala; rovnako sa skríži tragická nehoda filmovej postavy s hercom, ktorý je v skutočnosti bez úrazu. Všimnime si niekoľko titulkov zo slovenského bulváru: *Svadba v Paneláku: Zuzana Maurery je už pod čepcom* (2. 9. 2010, <http://lesk.cas.sk/clanok/90785/svadba-v-panelaku-zuzana-maurery-je-uz-pod-cepcem.html>) – pod čepcom, bola, pravda, Julka Féderová v seriáli Panelák, ktorú stvárňuje na obrazovke herečka Zuzana Mauréry; *Alexandra Bártu alias Kordiaka dobili do bezvedomia!* (4. 11. 2010, <http://www.pluska.sk/soubiznis/zo-sveta-zabavy/televizia/alexandra-bartu-alias-kordiaka-dobili-do-bezvedomia.html>) – tomu istému seriálu venuje pozornosť aj iné bulvárne periodikum, ktoré síce uvádza popri mene herca na druhom mieste aj meno seriálovej postavy, pravda, v grafike je hrubo zdôraznená časť: *Bártu dobili do bezvedomia!*; „dvojčediný“ Bárta sa objavil v bulvári aj v takejto upútavke: *Bárta z Paneláku: Zo sexsymbolu troska!* (29. 4. 2009, <http://www.monitorujem.sk/bulvar/155830/barta-z-panelaku-zo-sexsymbolu-troska>)... a opäť v texte išlo o osudy seriálového Kordiaka. Takéto titulkové upútavky s miešaním mien a vťahovaním fikcie do reality plnia vyslovene prvoplánovú, ozvlášťňovaciu štylizačnú funkciu (s nádychom senzácie), nie je za nimi žiadna „ideologická“ stratégia či iný neajazykový diskurzívny činiteľ.

Analogicky sa narába s textom v záujme hybridizácie žánrových modelov, keď sa napríklad v dennej tlači prelínajú texty rôznych funkcií (povedzme informačné = spravodajské s hodnotiacimi = analytickými) či texty rôznych hodnôt (dôveryhodné, hodnotovo „seriózne“ texty s textami „bulvárnymi“, teda takými, čo sú založené na preferovaní senzácií, poloprávď či jednostranných informácií, prípadne neetických osobných útokov či iných nekalých taktík). Vo verejných komunikátoch je spravidla takáto intertextualita vedomá a intenčná a v závislosti od ustálených spôsobov prezentácie informácií a od typológie médií (napríklad na mediálnom trhu istej krajiny) aj prediktabilná. Tak povedzme v slovenskom kontexte nikoho neprekvapí, ak sa

v bulvárnych tlačovinách ako *Nový čas* či *Plus jeden deň*, prípadne v elektronických médiách ako *Aktuality.sk* objavja jednostranné, zveličujúce a ironizujúce postrehy k sledovanej udalosti. Tá istá udalosť je napríklad v denníku *Pravda* či *Sme* prezentovaná viacstranne, s odstupom, bez sugestívnych citátov účelovo vybraných autorít a bez hodnotiacich alúzií. Všimnime si len pár torzovitých výňatkov z analytických textov z masmédií⁶:

Nový čas:

Nobelovku za mier dostala EÚ, Klaus to považuje za vtip (krátené)

13. 10. 2012, 00:00 - Slováci, ktorí túžia získať Nobelovu cenu, môžu skákať od radosti. Výbor, ktorý o jej udelení rozhoduje, včera oznámil, že ju dostali. No nielen oni, ale celá EÚ.

... Európska únia je totiž držiteľom Nobelovej ceny za mier pre rok 2012. V nórskom Osle to oznámil Nobelov výbor, ktorý EÚ vyznamenal za šírenie mieru a demokracie v Európe a za jej dlhodobú rolu pri zjednocovaní európskeho kontinentu. „*EÚ a jej predchodcovia prispievali šesť desaťročí k podpore mieru a uzmierenia, demokracie a ľudských práv v Európe,*“ uviedol šéf päťčlenného Nobelovho výboru Thorbjörn Jagland, ktorý je zároveň generálnym tajomníkom Rady Európy.

... Správa z Osla však vyrazila dych českému prezidentovi Václavovi Klausovi. „*Prezident tomu neverí a považuje to za vtip,*“ reagoval Klausov hovorca Radim Ochvat pre server novinky.cz, keď nórska televízia tesne pred vyhlásením laureáta favorizovala práve EÚ.

Autor: Nový Čas, pol, čt

(<http://www.cas.sk/clanok/234273/nobelovku-za-mier-dostala-eu-klaus-to-povazuje-za-vtip.html>)

Aktuality.sk:

Komentár: Oneskorená nobelovka (krátené)

12. 10. 2012, 20:42 Bratislava

Zlé jazyky tvrdia, že suma, spojená s udelením Nobelovej ceny na mier, bude použitá na vystuženie trvalého eurovalu. A že lady Ashtonová dostane navyše Oscara za najlepšie stvárnenie ženskej postavy vo vedľajšej úlohe.

Carter, Arafat, Gore, Obama... EÚ

Problém s udelením Nobelovej ceny za mier Európskej únii je presne opačný ako problém s jej udelením Barackovi Obamovi pred tromi rokmi. Kým americký prezident ju dostal predčasne (pred tým, než čokoľvek dokázal), EÚ ju dostáva oneskorene – v čase, keď sa začína viac stávať zdrojom nestability ako mieru.

Niektorí komentátori upozornili na iróniu, že Únia dostala nobelovku od krajiny, ktorá svoje vlastné členstvo odmietla v dvoch referendách (v rokoch 1972 a 1994). No skutočnou iróniou je, že EÚ ju dostáva na pozadí návštevy Angely Merkelovej v Grécku.

⁶ Ukážky uvádzame v pôvodnej podobe bez jazykovej a pravopisnej úpravy.

Nemecká kancelárka bola vítaná nenávisťnými davmi ľudí, ako „Hitlerova dcéra“. Ulice v Aténach zaplavili preškrtnuté hákové kríže a nápisy ako „Nechceme štvrtú ríšu“. Všetko vásne ako keby druhá svetová vojna skončila len minulý týždeň.

Hnev Grékov je dôsledkom toho, že musia potiť krv, aby sa udržali v eurozóne. A v eurozóne sa podľa vlastných i európskych špičiek musia udržať, aby neutrpela kredibilita eura. Spoločná európska mena je zatiaľ vrcholným „výdobytcom“ šesťdesiatich rokov európskej integrácie. A treba otvorene priznať, že euro dnes produkuje viac konflikty ako svornosť.

Nemci, či Fíni majú pocit, že len zbytočne doplácajú na lenivých Grékov alebo Portugalcov. Juhoeurópania majú zase pocit, že sú nútení podstupovať kvôli európskej myšlienke neprimerane vysoké obete. Napätie tak narastá a ponúkajú sa paralely s česko-slovenskou debatou pred dvadsiatich rokov o tom, kto na koho dopláca. Bola to debata, ktorá napokon viedla k rozdeleniu spoločného štátu. Kam môže vyústiť súčasné napätie v eurozóne?

Autor: Lukáš Krivošík

(<http://www.aktuality.sk/clanok/215889/komentar-oneskorena-nobelovka/>)

Topky.sk:

Nobelovu cenu za mier získala Európska únia: Klaus to považuje za vtíp! (krátené)

12. 10. 2012, 12:32 Držitelia Nobelovej ceny za mier – Martin Luther King, Jasir Arafat, Barack Obama a Nelson Mandela

OSLO – Európska únia získala tohtoročnú Nobelovu cenu za mier za svoju dlhodobú úlohu v zjednocovaní kontinentu a presadzovaní demokracie a mieru. Rozhodol dnes o tom Nobelov výbor nórskeho parlamentu v hlavnom meste Oslo. Reakcie na túto udalosť sú rozporuplné.

Ocenenie sa považuje za morálnu podporu 27-člennému bloku krajín v čase, keď sa usiluje vyriešiť dlhová krízu, uviedla agentúra Reuters.

Nobelov výbor ocenil EÚ za podiel na obnove po druhej svetovej vojne a za jej rolu v šírení stability v bývalých komunistických krajinách po páde Berlínskeho múru v roku 1989. „*Stabilizovanie, v ktorom Európska únia zohrala svoju úlohu, pomohlo zmeniť rozorvanú Európu z kontinentu vojny na kontinent mieru,*“ povedal predseda Nobelovho výboru Thorbjörn Jagland. Výbor vo svojom stanovisku uviedol, že dlhodobé úsilie predstaviteľov EÚ o zabezpečenie mieru slúži ako inšpirácia pre ostatné regióny sveta.

„*Sme hlboko dojatí a poctení správou, že Európskej únii bola udelená Nobelova cena za mier,*“ uviedol Schulz v prvej reakcii na túto správu, prostredníctvom odkazu na sociálnej sieti Twitter. Schulz zároveň dodal, že zmierenie je hodnota, na ktorej je EÚ postavená, a táto skutočnosť môže slúžiť ako inšpirácia pre ostatných.

Reakcie na udelenie Nobelovej ceny za mier EÚ

Podľa českého prezidenta a známeho euroskeptika Václava Klause ide o zlý vtíp. „*Prezident tomu neverí a považuje to za srandu,*“ povedal portálu Novinky.cz. Klausov hovorca Radim Ochvat.

Šéf českej diplomacie Karel Schwarzenberg toto rozhodnutie zas naopak považuje za správne. Domnieva sa totiž, že EÚ prispieva k tomu, že štáty na jej území problémy

rieši len mierovou cestou. Spolok 27 štátov považuje za „najväčšie dielo mieru“, ktoré vzniklo po skúsenosti s dvoma svetovými vojnami.

Negatívne reagoval britský europoslanec Nigel Farage. „Myslím, že je to absolútna hanba. Znevažuje to Nobelovu cenu,“ poznamenal krátko po vyhlásení ocenení.

„Európa pokračuje ďalej aj napriek kríze. Nie je to dlhá pokojná rieka, no ustalať sa. Myslím, že všetci lídri štátov a obyvatelia privítajú cenu ako povzbudenie. Som veľmi dojatý. Posledné tri desaťročia boli veľmi ťažké.“ – Jacques Delors, bývalý predseda Európskej komisie.

„Európa si v 20. storočí prešla dvoma občianskymi vojnami a my sme nastolili mier vďaka EÚ. Tá je preto najväčším mierotvorcom v histórii.“ – Herman Van Rompuy, stály predseda Európskej rady.

K udalosti sa už stihli vyjadriť aj niektorí slovenskí politici. Bývalý minister obrany Martin Feder napríklad uviedol, že „po Arafatovi či Obamovi nobelovka pre EÚ nemôže už byť predseda žiadne preväpene“.

(<http://www.topky.sk/cl/11/1327542/Nobelovu-cenu-za-mier-ziskala-Europska-unia--Klaus-to-povazuje-za-vtip->)

Štylistiku pritom zaujíma hlavne povrchová forma prejavu, jej expresívnosť či iná výrazová dimenzia, sčasti aj otázka segmentácie či hierarchizácie obsahových zložiek textu (pričom za nepríznačnú prezentáciu sa napríklad v spravodajstve považuje usporiadanie informácií od najdôležitejších po najmenej dôležité v zmysle známej „obrátenej pyramídy“ – porov. Mistrík, 1997, s. 169). Diskurzívna analýza k odkrytým výrazovým hodnotám textu pripája postrehy k mimojazykovým okolnostiam textu. Usúvzťazňuje napríklad v prípade novinových politických textov situáciu v politickom diskurze v príslušnom dobovom a teritoriálnom kontexte s mediálnou situáciou v danej krajine (mediálnym diskurzom), s osobnosťami na politickej scéne (doma i v zahraničí) a ich politickou identitou. Tak diskurzívny analytik rekonštruje, ako sledovaný text, teda ohnivko istého reťazca výpovedí ako súčasti verbálno-neverbálneho diania, odkazuje na realitu, na aktérov, ich dobové, ideologické, kultúrne väzby a na ich vplyvy na recipientov. Túto situáciu vystihuje aj J. Hoffmannová, keď hovorí, že „kritičtí lingvisté“ (predstavitelia kritickej diskurzívnej analýzy – poznámka autoriek) svoju stylistickú analýzou odhalujú, jak jsou v diskurzu zakódovány mocenské mechanismy, konflikty a různé názory a předsudky vedoucí k diskriminaci určitých společenských skupin“ (Hoffmannová, 1997, s. 56).

V tejto riadiacej línii možno interpretovať vyššie uvedené výseky novinových článkov o politickej udalosti zo stylistického hľadiska primárne tak, že sa v nich sústreďujeme na ich jazykový „tvar“. A priori pritom očakávame, že: „Politická komunikácia môže mať buď sklon ku konzervatívnejším formám prejavu, teda k „serióznosti“, alebo k „marketizujúcej“ nebanlivosti, k vyškolenej neformálnosti, expresívnosti až teatrálnosti typickej pre bulvár“ (Orgoňová – Dolník, 2010, s. 95). Pri naznačenom očakávaní máme na pamäti zároveň dedičstvo z antickej rétoriky

ako spomínanej „kolisky“ štylistiky. Inklinujeme pritom k aristotelovskej verzii, ktorá sa odklonila od sofistického ponímania predmetu ako umenia krasorečníctva a nazýva rétoriku „odnožou politiky“, pričom politika nie je len náukou o štáte, ale môže označovať celú praktickú filozofiu, a teda aj jej etický aspekt (Aristoteles, 1948, s. 16 – 18). Úloha rečníka tak už v antike spočíva v schopnosti vyložiť (korektne) to, čo je v danej téme presvedčivé a hodnoverné, a presvedčiť adresáta o (politickej) veci nielen pomocou pravdepodobných tvrdení, ale aj pôsobením na city. (Na rozdiel od logiky sa pritom neriadi exaktnými vedeckými poznatkami a logickými operáciami, ale opiera sa o všeobecne zrozumiteľné dôkazy [entymémy] namiesto dialektických sylogizmov a o príklady namiesto aplikovania dialektickej indukcie.) Ak vezmeme do úvahy narušiteľnosť etického aspektu antickej aristotelovskej teórie, jej znaky (zrozumiteľne vyložiť a hájiť veci racionálne i emocionálne) sú platné a vo verejných prejavoch využívané, prípadne aj neeticky zneužívané, dodnes.

V takejto optike sa javí, že prvé dve (bulvárne) ukážky z denníka *Nový čas* a z portálu *Aktuality.sk* budujú efekt atraktívnosti informácií a presvedčivosti ponúkaných názorov emocionálnymi (často metaforickými) výrazmi a tiež hyperbolizáciou vybraných jednostranných faktov na tému Nobelova cena za rok 2012 pre EÚ, podávaných „priateľským“ a „domáckym“ výrazom s nahustenými familiárnymi formuláciami typickými skôr pre súkromné rozhovory neškolených obyčajných ľudí než pre štylizácie profesionálnych tvorcov vo verejnom periodiku s celonárodnou distribúciou. Kto by sa ubránil úsmevu pred absurdným obrazom naivného eurooptimistického občana *skáčuceho od radosti* z naplnenia tajného priania získať cenu z Oslo? Pobavenie recipientovi nenaštrbí ani následná zmienka o *zlých jazykoch* tvrdiacich, že to bude za cenu použitia finančnej odmeny k *nobelovke* na euroval... Na intenzifikáciu irónie či výsmešného tónu dobre slúži princíp kontrastu medzi načrtávanými obrazmi euforických eurooptimistov *skáčucich od radosti* a tých, ktorým správa *vyrazila dych*, prípadne tých, ktorí *potia krv*, aby sa udržali v eurozóne. Rovnaká figúra (kontrast) slúži na usúvzťažňovanie nepriateľsky naladených príslušníkov EÚ (Grékov voči *Hitlerovej dcére* A. Merkelovej) v lone mierotvornej únie. Karikovaniu (podľa kritikov zlej voľby Nobelovho výboru) dobre slúži tiež sugerovanie obsahovej súvzťažnosti udeľovania dôstojnej mierovej ceny s filmárskym iluzionizmom hodným Oscara či nekompatibility obdarovaného a darcu (pričom ten druhý opakovane odmietol vstúpiť do obdarovanej únie). To všetko sú zo štylistického pohľadu len situačné „náladové“ obrázky evokované výberom príslušných replík a príslušných (prevažne jednostranne negatívnych alebo kontrastujúcich) informácií. Pravda, diskurzná analýza, najmä jej kritický variant, nadviaže na túto „preddiskurznú“ štylistickú analýzu, aby vyabstrahované povrchové figúry (napríklad hyperbolu, kontrast, iróniu) zhodnotila vzhľadom na ich zmysel v konkrétnom uplatnení v podobe zvolenej diskurznej stratégie, napríklad pri pomenúvaní a usúvzťažňovaní faktov udalosti (porov. Fairclough, 2003).

Vyššiu dávku faktografie s následným analytickým kváziponorom prináša text z *Aktuality.sk*. Po relatívne výstižnom glosovaní sporných nositeľov Nobelových cien za mier z predošlých rokov však v konečnom dôsledku ide zasa o žoviálnu formu „dramatizácie“ potenciálu politických napätí v EÚ amerikanizujúcim spôsobom s evokovaním opozície „severu proti juhu“ (neodpustiac si pritom v slovenskom periodiku paralelu s česko-slovenským prekáraním spred 20 rokov o poškodených a škodcoch) a s následným vyústením do sugescie katastrofického scenára rozpadu únie podľa „vzoru“ rozpadu Česko-Slovenska. Celé vyššie opísané bulvarizované jazykové defilé je komponované v žáňrovo hybridných spravodajsko-analytických útvaroch, prezentujúcich popri vecných informáciách či opisoch aj spektrum názorov alebo hodnotení, čiže výsledky úvah. Text v *Aktuality.sk* podobne ako nižšie interpretované texty (osobitne v *Sme*) v pôvodnom nekrátenom rozsahu i obsahovej viacaspektovosti zodpovedajú žáňru komentára, intertextuálne obohatenému o výrazové znaky „zážitkových“, teda beletrizovaných žáňrov typu besednice či fejtónu. Obsahovo-kompozične tieto texty korelujú so svojou žáňrovou nevyhranenosťou, resp. hybridnosťou, pričom ich obsahová štruktúra nevykazuje ani typické znaky „zostupnej“ spravodajskej organizácie informácií od najdôležitejšej k najmenej dôležitej, ani, naopak, vzostupnej organizácie s akousi intenzifikáciou závažnosti obsahu následných propozícií typickej pre nespravodajské texty (porov. Mistrík, 1997, s. 169). Ide o kolísavý, nepravidelný spôsob obsahovej segmentácie informácií a úvah, v ktorom sa akákoľvek obsahová pravidelnosť sľaby uvoľňuje, čím sa dosahuje efekt neočakávateľnosti „vývinu“ názorov a argumentácií. Ponad túto kompozičnú asymetriu presahuje napokon sila výrazu programovo navodzujúceho ilúziu dôvernosti (a teda aj dôveryhodnosti) a neformálnosti vzťahu pisateľa a publika ako východiska na preštruktúrovanie, ba až obrátenie váhy posolstva z vypovedaného (vážne veci sa tak znevažujú a naopak, dramatizujú sa detaily, dohady, špekulácie, ireálne zložky informácií a úvah). Štylistika sa tak dostáva oblúkom k dávno potvrdenému poznatku, že centrálnym znakom dnešných bulvárnych médií je *infotainment* či tu konkrétnejšie *politainment*, teda programové zabávanie adresátov masmédií aj na účet vážnych udalostí⁷ (porov. Dolník – Bajžíková, 1997, s. 81; Čmejrková, 2003, s. 80 a iné).

⁷ Už v zborníku *Český jazyk na přelomu tisíciletí*, teda desať rokov po pretransformovaní našej žurnalistiky v duchu ponovembrového českého a slovenského konkurenčného mediálneho trhu, konštatuje Jaroslav Bartošek, že v masmédiách má stále vyšší podiel zábava; masmédiá totiž slúžia na odstraňovanie nudy, pomáhajú štruktúrovať voľný čas, posilňujú sebavedomie a sú náhradou za reálny interpersonálny styk (Bartošek, 1999, s. 42 – podľa Kunczika, 1995). Fenoménom postmoderného intertextuálneho vnášania „zábavy“ do vecných monologických či dialogických, písomných či ústnych publicistických textov, čo transparentne evokujú samotné prevzaté termíny pre daný jav (*infotainment* = krížený výraz z motivujúcich pomenovaní *information* + *entertainment*; *confrontainment* = *confrontation* + *entertainment*; *politainment* = *politics* + *entertainment*), nie je novátorským nástrojom našich tvorcov textu v 90. rokoch 20. storočia (ani ich súčasných zahraničných vzorov), ide o oživenie učenia známeho už z klasickej rétoriky v duchu antického *movere, probare, conciliare, concitare* či

Oproti tomu článok z virtuálneho periodika *Topky.sk* je v tomto prípade ukážkou intertextovej inklinácie bulváru k serióznosti. Je informačne omnoho bohatší, pokojnejší, čiže menej emocionálne podfarbený a obsahovo širokospektrálnejší než články v *Novom čase* a *Aktualitách.sk*. Symetricky prezentuje postrehy na podporu rozhodnutia o udelení Nobelovej ceny za mier, pričom nezamľčuje ani to, že jestvujú aj oponenti voči tomuto rozhodnutiu, a ponúka autentické citáty z oboch názorových protistrán. Jazykovo je azda menej nápadný, v pomere medzi racionalitou a emocionalitou viac racionálny, obsahovo dimenzovaný v prospech komplexnosti a vyváženosti informácií s argumentmi za aj proti. Napriek nenaplneniu očakávanej prvoplánovej výrazovej bulvárnosti je čitateľom jasné, že za „nudnejším“ a rozsiahlejším článkom v *Topky.sk* stojí objektívnejšia a komplexnejšia informácia než v predošlých dvoch.

Diskurzného analytika nad rámec jazykových atribútov textov zaujíma aj nadčasové „podhubie“, na ktorom došlo k samotnej udalosti – teda k udeleniu ceny za mier v kontexte súčasnej Európskej únie (ktorá zjednotila dvadsaťsedem predtým izolovaných európskych krajín s nerovnakými zákonmi, s nerovnakými možnosťami hospodárskeho rozvoja či egalizácie ľudských práv a začala pracovať na európskej integrácii). Máme na mysli analytika vychádzajúceho z etnometodologickej perspektívy, teda z neobjektivistických stanovísk bez aplikovania predchádzajúcej „hotovej“ výskumnej metódy. Takýto analytik sa vnára do aktuálneho reťazca udalostí. Zohľadňuje pozície popredných aktérov a ich vzťahy: vníma, kto je euroskeptik (napríklad holandský politik Geert Wilders či český politik Václav Klaus), kto je burič (v španielskych či gréckych uliciach) či prosto oponent a jeho argumenty, aj to, čo a kto svedčí v prospech únie. To možno sledovať jedine v historickej kontinuite udalostí (tu aspoň v mikrodiachrónii cca dvadsať rokov, širšie v celej povojnovej histórii vyše šesťdesiat rokov) a v konfigurácii postojov nielen doma, ale aj v zahraničí. Takto okolnostne pripravený „interdiskurz“ sa už len v rámci prirodzenej dynamiky života i jazyka následne ocitá v osídlach fluktuácie vlastných činiteľov, ktoré sa *emergentne* (= tu a teraz) reštruktúrujú a stavajú tak interpreta pred neprediktabilnú udalosť s aktuálnou konfiguráciou aktérov a s tým späť textový produkt. Tak sa povedzme tu sledované politické udalosti pluralitne interpretujú z rôznych uhlov pohľadu (čo je typické pri akomkoľvek kvalitatívnom/komunikačne založenom metodologickom prístupe tzv. mäkkých, neexaktných vied, ktorých predmet výskumu nie je merateľný exaktnými prístrojmi). To, že v prípade médií a mediálneho diskurzu v prieniku s politickým diskurzom máme do činenia so stabilizovanými typmi stratégií nazerania (na osi serióznosť

delectare popri prostom *docere* (čo znamená, že funkcia textu sa nevyčerpáva podaním vecnej informácie, ďalšou z funkcií dobrého textu je totiž vyvolať v recipientovi pohnutie [*movere*], dôveru na základe podaných dôkazov [*probare*], presvedčenie [*conciliare*], vybičovanie emócií [*concitare*] či až potešenie z vypočutého [*delectare*]) (porov. napríklad Dolník – Bajziková, 1997, s. 81; Dolník, 2009, s. 323).

vs. bulvár), nevyklučuje ďalšie možné variantné prístupy, preferenčné pohľady analytika v súlade s jeho jedinečnou hierarchiou hodnôt, skúsenosťami, ideologickým, kultúrnym či sociálnym zázemím.

Ako teda v konkrétnej veci udelenia Nobelovej ceny za mier Európskej únii chceme prezentovať svoj uhol pohľadu? Po prieskume spektra názorov v reštruktúrovanom priestore svetových médií zliatych do jedného kanála – internetu, po odfiltrovaní skrytého či otvoreného presviedčania zo strany napríklad euroskeptikov či eurooptimistov, po neutralizácii „zábavných“ stimulov z bulvárnych posolstiev s falošnou familiárnosťou, s jednostrannými polopravdami či priam „kačicami“ a katastrofickými hypotetickými scenármi môžeme dospieť – ruka v ruke s Normanom Faircloughom (2003, 2009) – k odkrytiu krízového miesta, teda „problému“ pluralitných (vrátane opozičných) postojov, ktorým je v tomto prípade zrejme globalizácia Európy s následnou hypermodernou reštruktúraciou kultúry ako spôsobu bytia na pozadí európskej integrácie (ktorá sa synekdochicky spája s EÚ, a teda je terčom útokov ako nositeľka Nobelovej ceny za čokoľvek). Máme pritom na mysli reštruktúraciu kultúry v Európe na prahu 21. storočia. Totiž koncom 20. storočia nastupuje na ekonomickú scénu (vyspelej) Európy hyperkapitalizmus so svojimi novými konštantami: osobným úspechom, súkromnou iniciatívou, vládou peňazí či komplexom ideálov „hyperindividualistu“, ktorý flexibilne prispôsobuje či mení svoje plány, v súkromí si hedonisticky „užíva“ svoj život naplno „tu a teraz“, v práci prijíma riziká a kráča za svojou nezávislosťou a zodpovednosťou za vlastný osud. V Európe bez hraníc dochádza k miešaniu kultúr a následne k expanzívnejšiemu osvojovaniu si hybridizovaných kultúrnych modelov aj na národnej pôde, čiže k výberovej módnjej implantácii prvkov cudzieho spôsobu života napríklad v stravovaní, voľnočasových aktivitách či zariaďovaní príbytkov. Okrem preskupujúcich sa vecných stimulov ako súčastí spôsobu života Európanov sú na programe dňa aj nadnárodné etické spory napríklad v spätosti s otázkami eutanázie, potratov, antikoncepcie, genetickej manipulácie, legalizácie drog či legalizácie „dúhových“ partnerstiev. Integrujúcu sa Európu napokon „integrovane“ ohrozuje novodobý svetový neuduh terorizmus a počítačová kriminalita (Lipovetsky, 2012, s. 11 – 112).

V duchu poznatkovej bázy v prepojení s načrtnutým skúsenostným rámcom Európana a tiež v súvisi s osobnými preferenciami potom môžeme nielen prejať osobnú inklináciu k vybraným argumentom za alebo proti udalosti a jej kolektívne aktérovi (EÚ), ale navyše následne ponúknuť aj konštrukciu akceptabilnej budúcnosti.

Výsledkom môže byť referencia, ktorú sme nevytvorili sami, ale plne sa stožňujeme s jej autorom J. Čokýňom z mienkotvorného slovenského denníka *Sme* a prijímame jeho text ako výstižné stelesnenie vyústenia našej vlastnej praktickej analytickej práce:

Nobelovka pre Úniu nie je na smiech (krátené)

pondelok 15. 10. 2012

Rozpačité reakcie nad udelením Nobelovej ceny za mier pre Európsku úniu poukazujú na dve veci – ako málo vieme o jej fungovaní a ako veľmi nám chýba odstup od súčasnej krízy. ... Odhliadnuc od absurdných výčítiek typu prečo bola cena udelená inštitúcii (stačí si pozrieť zoznam ocenených), treba si v prvom rade položiť zdanlivo jednoduchú otázku – čo je to Európska únia? V zásade existujú dve odpovede – ide o platformu pre (viac či menej záväznú) spoluprácu členských krajín a v niektorých prípadoch o nové mocenské centrum s vlastnými inštitúciami a právomocami.

Toto rozdelenie je kľúčové pri takmer všetkých výčítkach, ktoré na Úniu smerujú. Nemožno totiž kritizovať Brusel za rozhodnutia, ktoré v skutočnosti prijíma Berlín, Paríž či Bratislava. Únia na Balkáne nezlyhala, ona nemala moc konať....

Avšak v oblastiach, kde má Únia výlučné právomoci, prevažuje úspech. Jednotný trh, odstraňovanie bariér obchodu či pohybu a v neposlednom rade konsolidácia a demokratizácia kandidátskych krajín s neslobodnou minulosťou sú toho dôkazom.

Udelenie ceny je, samozrejme, politickým odkazom. Prichádza však vo veľmi dôležitom čase. Vymiera posledná generácia, ktorá si pamätala, že pokoj v Európe sa zdal nereálnym snom. A zabúdame, že napriek súčasnej kríze sa máme lepšie ako väčšina sveta. Aj vďaka Únii. ...

Ak vám cena za mier pripadá vtipná, možno by ste sa mali zamyslieť znova.

Autor: Juraj Čokyňa

<http://komentare.sme.sk/c/6569301/nobelovka-pre-uniu-nie-je-na-smiech.html>

Ako sa ukázalo, lingvista vstupuje do výskumného poľa diskurznej analýzy s vlastnou devízou i vďaka tradícii jazykovednej štylistiky. Jazykovedné nástroje po novom využíva nielen pri deskriptívne zameranej analýze výrazových prostriedkov a kompozície textu, ale aj pri interpretácii verbálneho účinkovania členov diskurzného spoločenstva v sledovanej dobe, čase a priestore na to, aby prispel k porozumeniu spoločensky významných i krízových momentov s intenciou vyústenia diskurznej analýzy do formulovania efektívnych konsenzuálnych riešení, obrusujúcich konflikty opozičných strán a otvárajúcich cestu k hlbšiemu vzájomnému porozumeniu a tolerancii inakosti.

ZÁVER

V príspevku sa zaoberáme vzťahom jazykovednej štylistiky a diskurznej analýzy a poukazujeme na možnosti nadväzovania a vzájomného obohacovania oboch disciplín. Predmetom úvah je text, ktorý vnímame jednak ako spoločný východiskový objekt analýz a súčasne i ako prostriedok potvrdzujúci príbuznosť oboch disciplín. Štylistické chápanie pojmu text ako jazykovo-tematickej štruktúry usúvzťažňujeme s novším vymedzením pojmu diskurz, pri ktorom je v popredí sociálna stránka jazyka a text vystupuje ako článok, cez ktorý prenikáme k zmyslu účinkovania človeka v sociálnych interakciách so zreteľom na mimojazykové činitele dotvárajúce sociál-

nu udalosť. Na aktuálnych textoch z publicistiky ilustrujeme uplatňovanie štylistických a diskurznoanalytických nástrojov pri sledovaní fenoménu intertextuality (resp. interdiskurzivity) zahŕňajúcej miešanie vyjadrovacích prostriedkov, kríženie obsahovo-kompozičných stratégií v prepojení s hybridizáciou hodnotovej identity textu (kultivovaného s ordinárnym, serióznym s bulvárnym) a žánrových modelov so zreteľom na zmysel týchto postupov pri uchopení reality v mene interpersonálneho porozumenia.

Bibliografia

- ARISTOTELES: Rétorika. Nauka o řečnictví a slohu. Preklad: A. Kříž. Praha: Jan Laichter 1948. 325 s.
- BARTOŠEK, Jaroslav: Jazyk žurnalistiky. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha: Academia 1999. s. 42 – 67.
- BARTOŠEK, Jaroslav: Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice. In: Od informace k reklamě. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta 2007. s. 51 – 104.
- BOČÁK, Michal: Diskurz ako predmet transdisciplinárneho výskumu. In: Média a text II. Eds. M. Bočák – J. Rusnák. Prešov: FF PU 2008. s. 526 – 537.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá: Mediální rozhovor jako žánr veřejného projevu. In: Jazyk, média, politika. Eds. S. Čmejrková – J. Hoffmannová. Praha: Academia 2003. s. 80 – 115.
- DIJK, Teun A. van: Discourse as Interaction in Society. In: Teun A. van Dijk (Ed.), Discourse as social interaction. London: Sage Publications 2009. s. 1 – 37.
- DIJK, Teun A. van: Communicating Racism: Ethnic Prejudices in Thought and Talk. London: Sage Publications. 1987. 437 s.
- DOLNÍK, Juraj: Všeobecná jazykoveda. Bratislava: Veda 2009. 376 s.
- DOLNÍK, Juraj – BAJZÍKOVÁ, Eugénia: Textová lingvistika. Bratislava: Stimul 1997. 134 s.
- FAIRCLOUGH, Norman: Analysing Discourse. Textual analysis for social research. London: Routledge 2003. 2. vydanie 2009. 270 s.
- FINDRA, Ján: Štylistika slovenčiny. Martin: Osveta 2004. 232 s.
- FOUCAULT, Michel: Rád diskurzu. Preklad M. Marcelli. Bratislava: Agora 2006. 72 s.
- HABERMAS, Jürgen: Teória jazyka a východiská sociálnych vied. Úvodné štúdie a dodatky k teórii komunikatívneho konania. Preklad I. Hanzel. Bratislava: Kalligram 2011. 670 s.
- HARRIS, Zellig S.: Methods in Structural Linguistics. Chicago: Chicago University Press 1951. 384 s.
- HOFFMANNOVÁ, Jana: Stylistika a... Praha: Trizonia 1997. 200 s.
- HOLMES, Janet: An introduction to sociolinguistics. London: Pearson Education Limited 2008. 482 s.
- KOŘENSKÝ, Jan: Stylistika a pragmatika. In: Stylistyka a pragmatyka. Ed. B. Witosz. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2001. s. 32 – 37.
- LIPOVETSKY, Gilles: Globalizovaný Západ. Polemika o planetární kultuře. Preklad M. Pokorný. Praha: Prostor 2012. 232 s.
- LIPOVETSKY, Gilles: Třetí žena. Neměnnost a proměny ženství. Preklad M. Pokorný. Praha: Prostor 2007. 329 s.
- MISTRÍK, Jozef: Štylistika. Bratislava: SPN 1997. 600 s.
- MLACEK, Jozef: Intertextovosť a štylistika. In: Studia Academica Slovaca. 32. Ed. J. Mlacek. Bratislava: Stimul 2003. s. 90 – 109.

MLACEK, Jozef: Kategória slohového postupu v slovenskej štylistike. In: Sedemkrát o štýle a štylistike. Ed. D. Baláková. Ružomberok: FF KU 2007. s. 86 – 104.

ORGOŇOVÁ, Oľga – DOLNÍK, Juraj: Používanie jazyka. Bratislava: Univerzita Komenského 2010. 229 s.

PAULINY, Eugen: Funkčné jazykové štýly a ich klasifikácia. In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 1960, roč. 6, s. 229 – 234.

PAULINY, Eugen: O funkčnom rozvrstvení spisovného jazyka. In: Slovo a slovesnosť, 1955, roč. 16, s. 17 – 26.

PAULINY, Eugen – RUŽIČKA, Jozef – ŠTOLC, Jozef: Slovenská gramatika. 5. vydanie. Bratislava: SPN 1968. s. 489 – 561.

QUINTILIANUS, Marcus Fabius: Základy rétoriky. Preklad V. Bahník. Praha: Odeon 1985. 678 s.

SLANČOVÁ, Daniela: Východiská interaktívnej štylistiky. (Od eklektizmu k integrácii). In: Slovenská reč, 2003, roč. 68, č. 4, s. 207 – 223.

SLANČOVÁ, Daniela: Vymedzenie predmetu štylistiky... alebo: Privoňajme ku kvetu interaktívnej štylistiky. In: Slovo o slove. 10. Ed. Ľ. Sičáková. Prešov: PF PU 2004. s. 17 – 23.

SLANČOVÁ, Daniela: Slohový postup ako textová makrostratégia. In: Jazykoveda v pohybe. Ed. A. Bohunická. Bratislava: Univerzita Komenského 2012. s. 117 – 128.

STICH, Alexander: Publicistický styl v soustavě stylů funkčních. In: Stylistyka. 1. Opole: Uniwersytet Opolski 1992. s. 98 – 105.

WITOSZ, Bożena: Dyskurs i stylistyka. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2009. 310 s.

WOOFFITT, Robin: Conversation Analysis and Discourse Analysis. A Comparative and Critical Introduction. London: Sage Publications 2009. 234 s.